

*Дудоров Олександр Олексійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

*Мовчан Роман Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

НЕПОВНОТА КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СТ. 114-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ»

Статтю присвячено висвітленню кваліфікаційних помилок, наявних навіть за презюмування правильності кримінально-правової оцінки певної поведінки як перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. На підставі аналізу судової практики, пов'язаної із застосуванням ст. 114-1 Кримінального кодексу України, розкрито зміст кваліфікаційної помилки, як-от неповна кваліфікація, висловлено рекомендації, спрямовані на її недопущення.

Доведено, що різнооб'єктну ідеальну сукупність (разом із перешкодженням законній діяльності військових формувань) можуть утворювати кримінальні правопорушення, вчинення яких поєднується із таким перешкодженням та які полягають у: підробленні та/або використанні підроблених документів; наданні / одержанні неправомірної вигоди; посяганнях на авторитет органів державної влади; умисному знищенні або пошкодженні майна військового призначення.

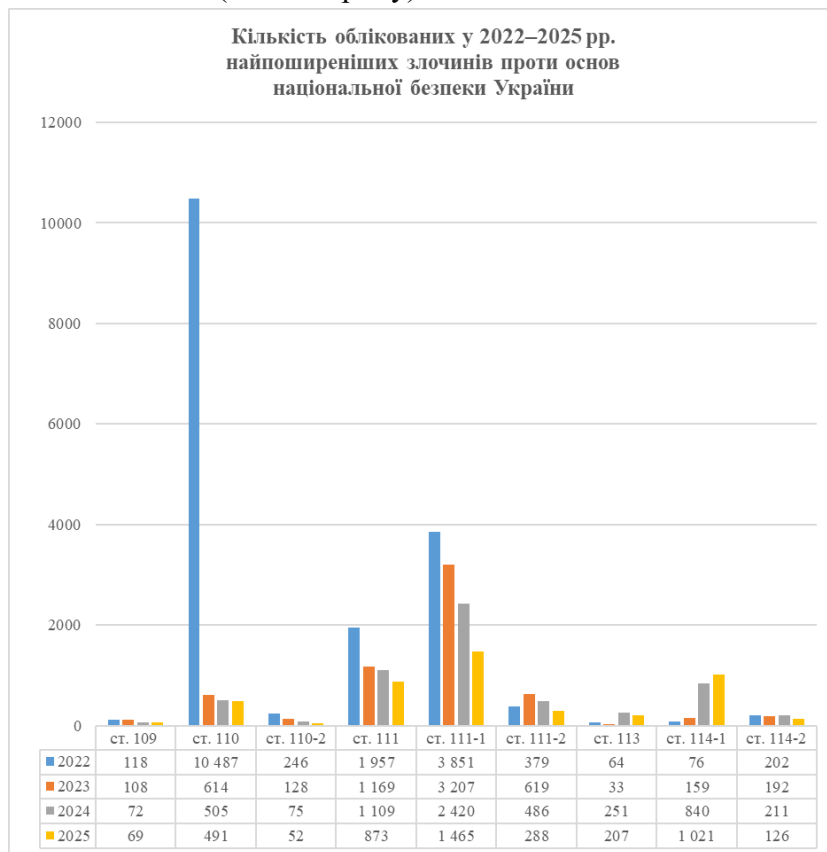
Показано, що вибір конкретної заборони, яка може бути застосована додатково (поряд зі ст. 114-1 Кримінального кодексу України) у разі поєднання перешкодження законній діяльності військових формувань із корупційним підкупом, залежить від виду суб'єкта кримінального правопорушення і того, чи одержує він неправомірну вигоду за вчинення діяння з використанням свого службового становища (наданих повноважень тощо) або за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Підтверджено наявність притаманного диспозиціям ч. 1 і ч. 3 ст. 368-4 Кримінального кодексу України «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» недоліку, який ускладнює кримінально-правову оцінку певної корупційної поведінки службових осіб юридичних осіб приватного права; запропоновано шлях його (недоліку) законодавчого усунення.

З'ясовано проблемність визнання належними «адресатами» впливу з погляду застосування ст. 369-2 Кримінального кодексу України членів МСЕК, ВЛК, експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи. Критично оцінено судову практику, у межах якої: а) при визначенні кола таких «адресатів» не робляться покликання на конкретні норми Закону України «Про запобігання корупції», до яких відсилає примітка згаданої статті; б) проявом перешкодження законній діяльності військових формувань визнається вчинення

таких злочинів, як приховування злочину та образа честі і гідності військовослужбовця (статті 396 і 435-1 Кримінального кодексу України відповідно).

Ключові слова: кримінально-правова кваліфікація; сукупність кримінальних правопорушень; конкуренція кримінально-правових норм; кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України; перешкоджання; ухилення від призову та мобілізації; неправомірна вигода; корупційний підкуп; виготовлення, збут, використання підроблених документів; офіційний документ; опір (втручання); знищення / пошкодження майна; кримінальні правопорушення проти авторитету держави.

Постановка проблеми. У лютому 2022 р. російська федерація (далі – рф) здійснила широкомасштабне вторгнення на територію нашої держави. Одним із негативних очікуваних наслідків цієї трагічної події стало багаторазове зростання рівня злочинності у сфері національної безпеки України. Красномовніше за інше цей факт підтверджують такі дані Офісу Генерального прокурора: якщо у 2020 р. і 2021 р. було обліковано «лише» 414 і 520 злочинів вказаної категорії відповідно, то вже у 2022 р. цей показник сягнув 17 422 випадків. Водночас у 2023–2025 рр. відповідні показники стабілізувалися. Це виявилось в тому, що кількість зареєстрованих проявів кожного з кримінальних правопорушень, передбачених розділом I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) (за винятком диверсії), або перестала зростати і залишилася близькою до рівня 2022 р., або навіть істотно знизилась (див. діаграму).

Проаналізувавши відображені дані, можна, щоправда, помітити, що одного з кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України згадана тенденція не торкнулась. Йдеться про передбачене ст. 114-1 КК перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (далі – перешкодження законній діяльності ЗСУ), кількісні показники якого, навпаки, продемонстрували багаторазове зростання. Так, якщо у 2022 р., за досліджуваною статтею, було відкрито лише 76 кримінальних проваджень, то в 2023 р. цей показник зріс до 159, у 2024 р. – до 840, а в 2025 р. (станом за січень–жовтень) сягнув позначки у 1 079 випадків. Варто підкреслити і те, що релевантне підвищення спостерігалось і щодо інших ключових кількісних параметрів (поряд із числом облікованих кримінальних проваджень) аналізованого посягання. Наприклад, якщо у 2022 р. підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, було вручено 8 особам, а кількість справ, розслідування яких завершилося їхнім направленням до суду, становила лише 5, то у 2023 р. зазначені показники були зафіксовані на рівні 31 та 11, у 2024 р. – 301 і 170 випадків, а в 2025 р. (січень–жовтень) – 500 і 368 випадків відповідно, зрісши, порівняно з 2022 р. у понад 70 (!) разів (див. діаграму).

Аномальне зростання кількісних показників, пов'язаних із застосуванням ст. 114-1 КК, не залишилося непоміченим для науковців, які, зважаючи на зазначений факт, почали активніше досліджувати вказану кримінально-правову заборону. Причому переважна більшість таких досліджень стосується питання визнання перешкодженням законній діяльності ЗСУ випадків перешкодження здійсненню мобілізації або сприяння її уникненню, які нині переважно і кваліфікуються за ст. 114-1 КК. Попри жваві дискусії [1; 2; 3], дослідникам і досі не вдалося досягнути консенсусу з цього питання кваліфікації, що не викликає особливого

здивування, зокрема з огляду на неконкретизованість і всеосяжність вжитого у ст. 114-1 КК поняття «перешкоджання». Вельми показовим у цьому сенсі є висловлювання П. Ясиновського про те, що з урахуванням можливих способів ураження об'єкта злочину, поставленого під охорону ст. 114-1 КК, перешкоджанням законній діяльності військового формування слід вважати різні прояви протидії, обмеження, недопущення, ускладнення, запобігання реалізації його законної функції й досягнення мети його створення і функціонування [4, с. 198]. Має рацію й О. Пашенко, коли констатує, що зараз ст. 114-1 КК застосовується на практиці зовсім в інших випадках, ніж ті, що зумовили її прийняття у 2014 р. [5, с. 152; 157]. Щоправда, якщо згаданий дослідник оцінює наявний стан речей критично, то ми (з урахуванням реалій повномасштабного вторгнення РФ в Україну) – загалом ні.

Аналіз вироків, постановлених за ст. 114-1 КК, показує, що під час її застосування нерідко відбуваються кваліфікаційні помилки, наявність яких є підставою констатувати навіть за презюмування (не завжди, однак, безспірною) правильності кримінально-правової оцінки певної поведінки як перешкоджання законній діяльності ЗСУ. Зважаючи на недостатнє опрацювання означеного аспекту кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, в юридичній літературі, він (аспект) і буде висвітлений у нашій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правової кваліфікації перешкоджання законній діяльності ЗСУ розглядалися у працях таких науковців: А. Гутник, Л. Дорош, С. Колісник, В. Кундеус, В. Людвік, О. Майстеренко, Д. Олейніков, О. Пашенко, Є. Пилипенко, Є. Письменський, С. Стецюк, М. Туркот, М. Хавронюк, Р. Чорний, П. Ясиновський та ін. Попри напрацювання цих авторів, чимало питань, пов'язаних із тлумаченням і застосуванням ст. 114-1 КК, залишаються дискусійними або невирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є критичний аналіз практики застосування ст. 114-1 КК, за наслідком чого мають бути (а) виявлені типові помилки, пов'язані із кваліфікацією перешкоджання законній діяльності ЗСУ, та (б) розроблені рекомендації, спрямовані на поліпшення правозастосування.

За результатами вивчення матеріалів судової практики нами було виявлено такі типові кваліфікаційні помилки під час застосування ст. 114-1 КК: 1) ігнорування норм КК, якими передбачено відповідальність за діяння, вчинення яких поєднується із перешкоджанням законній діяльності ЗСУ (неповна кваліфікація); 2) неправильне визначення стадії перешкоджання законній діяльності ЗСУ; 3) неправильна кваліфікація перешкоджання законній діяльності ЗСУ, вчиненого у співучасті. Зважаючи на об'ємність практичного і теоретичного матеріалу, який підлягає опрацюванню, цю статтю буде присвяченого першій зі згаданих кваліфікаційних помилок.

Виклад основного матеріалу. В окремих випадках у діях осіб, у яких вбачались ознаки складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, простежувались ознаки реальної сукупності кримінальних правопорушень. Йдеться про ситуації, коли, крім поведінки, обґрунтовано визнаної перешкоджанням законній діяльності ЗСУ, зловмисники виправдовували російську агресію (ст. 436-2 КК), здійснювали незаконне поводження зі зброєю чи бойовими припасами (ст. 263 КК), розпалювали національну ворожнечу і ненависть до представників іншої (єврейської) національності (ст. 161 КК), публічно закликали до захоплення державної влади (ст. 109 КК), вчиняли публічну наругу над Державним Прапором України (ст. 338 КК) або хуліганські дії (ст. 296 КК). У таких випадках кваліфікація скоєного виправдано здійснювалася з покликанням не тільки на ст. 114-1, а й на одну з інших зазначених вище норм Особливої частини КК.

Водночас результати аналізу судової практики засвідчили, що значно поширенішими є випадки ідеальної сукупності, коли в одному діянні особи, вчинення якого призводило до інкримінування порушення ст. 114-1 КК, одночасно містились й ознаки одного чи кількох складів інших кримінальних правопорушень. У юридичній літературі підкреслюється, що: а) ідеальну сукупність кримінальних правопорушень утворює одне діяння однієї і тієї самої особи, яке містить ознаки двох або більше самостійних складів кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК; б) існують випадки, коли ідеальна сукупність не може мати місце, і вчинене повинне розцінюватись як одиничне кримінальне правопорушення (порушення підпорядкованих між собою об'єктів при однаковій формі вини, декілька однакових наслідків належать до одного й того ж об'єкта, заподіяна однорідна шкода одному і тому ж потерпілому, діянням виконується кримінальне правопорушення, яке є обов'язковою ознакою іншого кримінального правопорушення, тощо) [6, с. 744–746].

Як відомо, на відміну від конкуренції кримінально-правових норм, для сукупності кримінальних правопорушень (причому як реальної, так і ідеальної) характерним є те, що жодна із кримінально-правових заборон не охоплює вчинене (два і більше кримінальних правопорушення) повністю – воно може отримати належну кримінально-правову оцінку лише у спосіб застосування декількох статей (частин статей) Особливої частини КК. Цікаво, що свого часу цей загальновизнаний у кримінальному праві підхід був підтриманий Касаційним кримінальним судом Верховного Суду (далі – ККС ВС) саме в частині застосування ст. 114-1 КК. Суд зробив висновок про те, що у тому разі, якщо спосіб перешкоджання законній діяльності ЗСУ містить ознаки самостійного злочину, то вчинене за наявності підстав слід кваліфікувати за сукупністю злочинів [7]. Однак, як з'ясувалось, правозастосувачі далеко не завжди дотримуються цього усталеного підходу, що при-

зводить на практиці до розповсюдження кваліфікаційної помилки, слушно позначеної у правничій літературі як неповна кваліфікація. Йдеться про «пропуск» статей (частин статей) КК, тобто незастосування певних норм за наявності підстав для їхнього застосування [6, с. 320–321]. До речі, та обставина, що ч. 2 ст. 114-1 КК передбачає кваліфікуючу ознаку «загибель людей або інші тяжкі наслідки», не може виключити кваліфікацію вчиненого за сукупністю, як вважають окремі дослідники [5, с. 156], якщо у вчиненому вбачаються ознаки різнооб'єктної ідеальної сукупності кримінальних правопорушень.

Далі пропонуємо докладніше зупинитись на тому, які саме норми Особливої частини КК під час кваліфікації вчиненого як перешкоджання законній діяльності ЗСУ безпідставно не застосовуються на практиці.

Доволі поширеними є випадки, коли, інкримінуючи порушення ст. 114-1 КК, суб'єкти офіційної кваліфікації залишали без належного реагування факти *підроблення та/або використання підроблених документів* – дії, вчинювані для подальшого сприяння ухиленню від мобілізації. Зокрема, зазначена тенденція добре простежується у тих кейсах, у яких ст. 114-1 КК використовувалась для кримінально-правової оцінки поведінки суб'єктів, котрі в різні способи допомагали військовозобов'язаним незаконно покинути територію України.

Наприклад, в одному з кримінальних проваджень встановлено, що організованою Особою-1 групою виготовлено підроблені тимчасові посвідчення військовозобов'язаних і довідки ВЛК чоловіків призовного віку, які надавали їм підстави для виїзду за межі України [8]. В іншому випадку з'ясовано, що Особа-2 звернувся до обласного центру МСЕК, якому надав медичні документи із внесеними заздалегідь неправдивими даними про стан здоров'я Особи-3. За наслідком проходження комісії Особа-2 отримав довідку про встановлення групи інвалідності, що надало Особі-3 змогу перетнути державний кордон України [9]. Визнавши описані дії перешкоджанням законній діяльності ЗСУ і кваліфікувавши їх за ст. 114-1 КК, органи досудового розслідування і суди, попри пряме згадування у процесуальних документах про дії з підробленими документами, «забули» про застосування ст. 358 (ст. 366) КК. Показана кваліфікаційна помилка, однак, не характерна лише для випадків незаконного переправлення військовозобов'язаних через кордон, адже нерідко зустрічається під час кваліфікації за ст. 114-1 КК і багатьох інших варіантів сприяння ухиленню від мобілізації.

Так, одним із районних судів м. Києва встановлено, що Особа-1, діючи за попередньою змовою групою осіб з Особою-2, отримав у месенджері «Telegram» фіктивні документи про начебто влаштування Особи-3 на роботу до критично важливого підприємства і надання йому відстрочки Міністерством економіки України. Зазначені документи Особа-1 надіслав Особі-3, який подав їх до відповідних державних органів, що стало підставою для незаконного отримання ним

відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації на строк 6 місяців [10]. Хоч Особа-1 здійснив караний за ст. 358 КК збут завідомо підроблених офіційних документів, пов'язаних із працевлаштуванням Особи-3, ця обставина не знайшла належного відбиття під час кваліфікації дій засудженого (те саме стосується й Особи-2, який був співучасником Особи-1).

Водночас на практиці зустрічаються такі, що заслуговують на схвальну оцінку, приклади того, коли правозастосувачі не залишають поза увагою факти підроблення документів, які надалі використовуються для неправомірного отримання відстрочки від мобілізації. Наприклад, одним із районних судів м. Харкова з'ясовано, що група суб'єктів на підставі підроблених медичних документів встановлювала особам призовного віку інвалідність, потрібну для отримання відстрочки від призову на військову службу і безперешкодного перетину державного кордону України. Вказані дії суд кваліфікував не лише за ч. 1 ст. 114-1, а й за ч. 3 ст. 332 і ч. 3 ст. 358 КК [11].

Додаткове інкримінування порушення ч. 3 ст. 358 КК здійснив і інший районний суд м. Харкова, надаючи кримінально-правову оцінку діям обвинуваченого, який вчинив документальне оформлення стаціонарного лікування військовозобов'язаного з метою подальшого отримання ним довідки до акта огляду МСЕК встановленої форми (підтверджувальний документ щодо встановлення особі статусу інваліда). Водночас обвинувачений усвідомлював, що військовозобов'язаний не потребує медичного нагляду і відповідне медичне лікування проходити не буде [12]. На підтримку заслуговують й інші рішення судів, які під час кваліфікації дій суб'єктів, котрі підробляли і збували офіційні документи (військовий квиток і посвідчення інваліда, документи про непридатність до військової служби з відміткою про виключення з військового обліку, паспорт громадянина України, службове посвідчення співробітника СБУ тощо), так само застосовували не лише ст. 114-1, а й відповідні частини ст. 358 КК.

До слова, оскільки у ст. 358 КК передбачено відповідальність і за використання завідомо підробленого документа, яке є самостійним складом кримінального правопорушення, у випадках, коли винний спочатку підроблює документ, а згодом його використовує, вчинене утворює реальну сукупність кримінальних правопорушень, яка потребує згадування у формулі кваліфікації як ч. 1 (ч. 2, ч. 3) ст. 358 КК, так і ч. 4 цієї статті. Наприклад, за ч. 1 ст. 114-1, ч. 1 і ч. 4 ст. 358 КК кваліфіковано дії Особи-3, який склав списки військовозобов'язаних осіб, на яких оформлюється відстрочка від призову на військову службу на період мобілізації та на воєнний час, в які (списки) було внесено завідомо неправдиві дані про те, що перелічені особи нібито виконують на відповідному підприємстві трудові функції, пов'язані з виконанням мобілізаційного завдання, а також підготував відповідні повідомлення про зарахування військовозобов'язаних на спеціальний

військовий облік. У подальшому Особа-3 скерував вказані підроблені документи до уповноважених державних органів із метою бронювання співробітників підприємства, нібито задіяних для виконання мобілізаційного завдання [13].

Завершуючи висвітлення питання про сукупність відповідних кримінальних правопорушень, вважаємо за доцільне нагадати такі усталені положення: 1) основними ознаками офіційного документа, з огляду на зміст примітки ст. 358 КК, є походження від уповноваженого суб'єкта, формальна визначеність і виконання в системі документообігу посвідчувальної функції; 2) предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 358 КК, є будь-які офіційні документи, а не лише ті з них, які надають права чи звільняють від обов'язків; 3) предметом кримінального правопорушення, караного за ч. 4 ст. 358 КК, визнається будь-який документ, а не лише той, за підроблення, складання або видачу якого відповідальність встановлено у ч. 1 і ч. 2 цієї статті. Зокрема, за ч. 4 ст. 358 КК мають кваліфікуватися дії службової особи, яка використовує підроблений нею документ (бо ст. 366 КК не передбачає відповідальності за використання службовою особою підроблених документів), а також дії особи, яка використовує завідомо підроблені документи, підроблення яких тягне відповідальність за спеціальними щодо частин 1 і 2 ст. 358 нормами КК. До того ж має рацію С. Стецюк, на думку якого складання та видача завідомо неправдивих офіційних документів, що слугували підставою для присвоєння особі відповідної групи інвалідності та виключали постановку транспортних засобів на військовий облік у ТЦК, доцільно кваліфікувати як службове підроблення (ст. 366 КК) або підроблення офіційного документа (ст. 358 КК) з урахуванням того, яким статусом наділені члени МСЕК – службової особи чи особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [14, с. 763].

Під час дослідження практики застосування ст. 114-1 КК виявлено численні випадки того, коли перешкоджання законній діяльності ЗСУ *супроводжувалося наданням / одержанням неправомірної вигоди* (далі – НВ), що також потребує кваліфікації за сукупністю відповідних кримінальних правопорушень. Вибір конкретної заборони, яка може бути застосована додатково, залежить від виду суб'єкта кримінального правопорушення і того, чи одержує він НВ за вчинення діяння з використанням свого службового становища (наданих повноважень тощо) або за вплив на прийняття рішення уповноваженою особою.

Так, Особа-1, перебуваючи на посаді виконавчого директора інформаційного центру Полтавського інституту бізнесу ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», діючи за попередньою змовою з іншою особою, під час особистої зустрічі з військовозобов'язаним висловив йому пропозицію, спрямовану на ухилення від мобілізації до ЗСУ шляхом зарахування на денну форму навчання без відповідних військово-облікових документів за гро-

шові кошти і видачі довідки про зарахування на навчання (зокрема для подання до ТЦК). Згодом Особа-4 одержав від військовозобов'язаного частину обумовленої грошової суми за влаштування його на навчання до одного з вітчизняних університетів («Класичний приватний університет») без належних військово-облікових документів [15].

На перший погляд, кваліфікація дій Особи-1 лише за ч. 1 ст. 114-1 КК є помилковою у сенсі неповною через неінкримінування засудженому порушення ч. 3 ст. 368-4 КК «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми». Адже Особа-4, як службова особа юридичної особи приватного права (директор інформаційного центру приватного вишу), одержав НВ за вчинення дій з використанням наданих йому повноважень в інтересах того, хто надав таку вигоду, – за влаштування військовозобов'язаного на денну форму навчання до «Класичного приватного університету» без відповідних військово-облікових документів. Проблема, однак, полягає в тому, що з ужитого в ч. 3 ст. 368-3 КК звороту «з використанням наданих їй повноважень» слідує, що поведінка, за яку «функціонер приватного сектору» одержує НВ (приймає пропозицію, обіцянку НВ), виключає використання цією особою свого службового авторитету, зв'язків з іншими службовими особами, інших можливостей, обумовлених займаною посадою. У цьому вбачається відмінність об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368-3 КК, від об'єктивної сторони прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою НВ (у ч. 1 ст. 368 КК використовується зворот «за вчинення чи невчинення... будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища»). Водночас службові особи юридичних осіб приватного права в силу займаних посад за одержану (пропоновану, обіцяну) НВ можуть чинити вплив на осіб, не підпорядкованих їм по службі, як це, судячи з вироку, і відбулося у випадку з Особою-1, дії якого (вочевидь, виправдано) дістали кримінально-правову оцінку лише за допомогою ч. 1 ст. 114-1 КК.

Отже, є підстави констатувати прогалину в КК, яка зумовлена використанням не до кінця продуманої термінології та яку не можна заповнити (з огляду на відмінність в «адресатах» НВ) зверненням до ст. 369-2 КК «Зловживання впливом». З огляду на сказане, а також на ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», зворот «з використанням наданих їй повноважень» у диспозиціях ч. 1 і ч. 3 ст. 368-3 КК доцільно замінити словосполученням «з використанням наданих їй повноважень або обумовлених ними можливостей». Ще одним аргументом на користь такої зміни законодавчої термінології слугує потреба подолати обмежувальне тлумачення поняття «використання наданих повноважень», коли воно протиставляється поняттю «зловживання наданими повноваженнями», а застосування ч. 3 (4) ст. 368-3 КК пов'язується лише з випадками одержання належним

суб'єктом НВ (прийняття відповідної пропозиції, обіцянки) за правомірні діяння, що впливають з його службових повноважень [16, с. 1172–1173]. До того ж ст. 21 Конвенції ООН проти корупції «Підкуп у приватному секторі» вказує на те, що НВ надається відповідній службовій особі для того, щоб вона вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій, порушуючи свої обов'язки. Однак, порушуючи свої службові обов'язки, винний використовує не стільки свої службові повноваження, скільки своє службове становище в широкому розумінні цього поняття.

З огляду на викладене вище висловимо сумнів у правильності кваліфікації не тільки за ч. 1 ст. 114-1 КК, а й за ч. 4 ст. 368-4 КК дій старшого викладача ТОВ ВНЗ «Східно-європейський слов'янський університет» Особи-4. Останній діяв у складі очолюваної ректором цього вишу Особою-6 організованої групи, яка за НВ забезпечувала формальне влаштування на денну форму навчання в іноземний ВНЗ – Пряшівський університет (Словацька Республіка) військовозобов'язаних громадян України і подальше надання їм відстрочок від мобілізації [17].

Те, що Особа-4, не будучи службовою особою юридичної особи приватного права, був визнаний співвиконавцем злочину, передбаченого ч. 4 ст. 368-3 КК, на перший погляд, є правильним. У юридичній літературі з приводу подібних ситуацій зазначається, що для кваліфікації кримінальних правопорушень, склади яких передбачають спеціального суб'єкта, вчинюваних організованою групою чи злочинною організацією, вимоги про наявність спеціальної ознаки суб'єкта у всіх учасників такого стійкого злочинного об'єднання немає. Така ознака може бути притаманна одному учаснику, але з урахуванням положень ст. 30 КК дії усіх учасників організованої групи чи злочинної організації, які брали участь у підготовці або вчиненні відповідного кримінального правопорушення зі спеціальним суб'єктом, незалежно від виконуваної кожним з них ролі та наявності чи відсутності спеціальної ознаки суб'єкта, підлягають кваліфікації як співвиконавство у кримінальному правопорушенні, що передбачає ознаку спеціального суб'єкта [6, с. 642].

Як учасник організованої групи, Особа-4 виконував такі функції: підшукував військовозобов'язаних громадян України чоловічої статі, які бажали ухилитися від мобілізації; отримував від них НВ (грошові кошти), які передавав Особи-6; роз'яснював підшуканим військовозобов'язаним особам деталі зарахування на навчання в іноземний навчальний заклад, називав необхідні суми коштів для забезпечення безперешкодного вступу на навчання та отримання відстрочки від мобілізації; пояснював процес навчання, а також порядок і строки відвідування ТЦК; здійснював облік підшуканих військовозобов'язаних громадян України й отриманих від них грошових коштів; за вказівкою Особи-6 здійснював пошук серед службових осіб, які за НВ готові були сприяти у безперешкодному наданні відстрочки від мобілізації особам, влаштованих на навчання в Пряшівський

університет; спільно з Особою-6 доставляв у Словацьку Республіку і передавав службовим особам цього університету грошові кошти і пакети документів, необхідних для вступу на навчання, отримані від підшуканих військовозобов'язаних громадян України.

Однак, як і в попередній «університетсько-ухилянській» схемі, вочевидь, немає підстав стверджувати, що службова особа юридичної особи приватного права Особа-6 одержував від військовозобов'язаних громадян України НВ за вчинення дій (бездіяльність) саме з використанням повноважень цієї службової особи, як вимагає чинна редакція ст. 368-3 КК. Зазначена у вироку стосовно Особи-6 поведінка, за яку він одержував НВ (вирішення з керівництвом іноземного університету питання безперешкодного вступу військовозобов'язаних осіб з числа громадян України чоловічої статі в цей навчальний заклад і, тим більше, подальша організація вирішення питання про надання відстрочок військовозобов'язаним особам), навряд чи може розцінюватись як реалізація повноважень ректора вітчизняного університету, що є зайвим аргументом на користь обстоюваної нами зміни ст. 368-3 КК.

Принагідно зауважимо, що ми не поділяємо висловлену окремими дослідниками думку про помилковість (мовляв, через відсутність перешкоджання як суспільно небезпечного діяння) кваліфікації за ч. 1 ст. 114-1 КК дій осіб, які за НВ беруть участь у зарахуванні військовозобов'язаних на денну форму навчання до закладів вищої освіти без відповідних військово-облікових документів [14, с. 763–764]. Орієнтуємось як на згадані неконкретизованість і всеосяжність поняття «перешкоджання», так і на наведені вироки судів положень про те, що безпідставне прийняття рішень про надання відстрочок від мобілізації студентам-«ухилянтам» зменшує мобілізаційний ресурс ЗСУ.

Аналізуємо матеріали судової практики далі.

Особа-3 (адвокатка), діючи за попередньою змовою зі службовими особами ТОВ «Мун Бліс», одержала грошові кошти у сумі 1 200 дол. США за те, щоб розпочати процедуру працевлаштування військовозобов'язаних на це підприємство, яке має можливість «бронювання» працівників [18].

Оскільки, як це впливає з вироку, Особа-3 була організатором схеми, що передбачала надання НВ службовим особам юридичної особи приватного права (ТОВ «Мун Бліс») за працевлаштування ними на згаданому підприємстві військовозобов'язаних, вона мала бути визнана організатором не лише перешкоджання законній діяльності ЗСУ (ч. 3 ст. 27, ч. 1 ст. 114-1 КК), а й підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 369-3 КК). Проте факт такої співучасті належної кримінально-правової оцінки у вироку не отримав.

Подібна помилка допущена під час кваліфікації дій Особи-4, яка з метою сприяння ухиленню Особою-6 від несення військової служби зателефонувала своїй знайомій Особі-5, котра працювала лікарем рентгенологічного відділення КНП «Київський міський центр радіаційного захисту населення м. Києва від наслідків Чорнобильської катастрофи», поцікавившись, чи може та допомогти у вирішенні цього питання. У відповідь Особа-5 повідомила, що за грошову винагороду у розмірі 4 500 дол. США вона допоможе фіктивно оформити групу інвалідності з метою ухилення Особи-6 від мобілізації. Надалі для реалізації відповідної домовленості Особа-4 познайомила Особу-5 і Особу-6 між собою [19]. І в цьому випадку обвинувачена не була спеціальним суб'єктом, спроможним нести відповідальність як виконавець певного корупційного злочину, а тому її дії також мали бути оцінені із зверненням до ст. 27 КК. Водночас, беручи до уваги те, що НВ надавалася не службовій особі, а лікарю, Особа-4 мала бути визнана організатором злочину, передбаченого ч. 3 ст. 354 КК «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації». До речі, услід за органом досудового розслідування суд визнав вчинене Особою-4 не організацією, а посібництвом перешкоджанню законній діяльності ЗСУ, що, з огляду на викладені у вирокі обставини справи і роль Особи-4, яка з них випливає, має вигляд вельми сумнівного кроку.

Результати моніторингу ЄДРСП засвідчують, що під час кваліфікації поведінки осіб, які сприяють ухиленню від мобілізації, інколи ігноруються ознаки не лише пасивного, а й активного корупційного підкупу.

Так, Особа-1 повідомив Особу-3 про свою готовність за грошову винагороду в розмірі 5 тис. дол. США сприяти останньому в ухиленні від мобілізації, запропонувавши отримати медичну документацію, яка б свідчила про непридатність Особи-3 до проходження військової служби за станом здоров'я й уможливила подальше виключення Особи-3 з військового обліку. Також під час цієї зустрічі Особа-1 проінформував Особу-3 про те, що той має укласти декларацію із конкретним сімейним лікарем – Особою-2, який виписе йому направлення на проходження медичних обстежень, за результатами яких Особі-3 поставлять діагноз, що надасть підстави для отримання висновку ВЛК про непридатність до проходження військової служби. У подальшому за вказані протиправні діяння Особа-2 отримав від Особи-1 грошові кошти у сумі 2 тис. дол. США [20]. Оскільки Особа-1 передав сімейному лікарю НВ, його дії мали отримати щонайменше додаткову (якщо не виключну) кримінально-правову оцінку з покликанням на ч. 1 ст. 354 КК як надання НВ за вчинення працівником установи дій з використанням становища, яке він займає, в інтересах третьої особи. Цього, однак, зроблено не було, що вчергове демонструє помилкову (неповну) кваліфікацію.

Натомість «повна» (чи правильна?) кваліфікація знайшла відбиття у вирокі одного з районних судів м. Києва, який визнав Особу-4 винуватою не лише у пере-

шкодженні законній діяльності ЗСУ, а й у підбурюванні до надання НВ службовій особі (ч. 4 ст. 27, ч. 3 ст. 369 КК). Суд визнав доведеним, зокрема, те, що Особа-4, маючи вплив на відповідних посадових осіб і тісні взаємозв'язки з іншими учасниками добровольчого формування територіальної громади (далі – ДФТГ) «Лівий Берег», налагодила протиправний механізм із підбурювання військовозобов'язаних осіб до надання НВ службовим особам цього ДФТГ за вчинення ними дій із використанням свого службового становища, що полягало у формальному укладанні контрактів військовозобов'язаних осіб із ДФТГ з метою ухилення від призову на військову службу в особливий період (завдяки дружнім і сталим зв'язкам керівництва ДФТГ «Лівий Берег» із військовослужбовцями ТЦК у м. Києві та Київській області) [21]. Наш сумнів у доречності додаткової кваліфікації дій Особи-4 за ч. 4 ст. 27, ч. 3 ст. 369 КК зумовлений тим, що питання про (не)визнання командирів ДФТГ «публічними» службовими особами (п. 1 примітки ст. 364 КК) як «адресатами» НВ, згаданими у статті КК «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі», у вирокі не ставиться і, відповідно, не розглядається.

Звернемо увагу на ще одне цікаве судове рішення, пов'язане з наданням / отриманням НВ за сприяння ухиленню від мобілізації. Йдеться про справу щодо старости одного з округів Особи-1 та Особи-2 (службова особа), які, діючи за заздальгідь розробленим планом, усвідомлюючи внесення до відповідної бази Національної поліції України відомостей про Особу-3 як того, хто перебуває у розшуку і має статус «ухилянта», озвучили останньому кілька пропозицій щодо можливості уникнути мобілізації. Зокрема, Особа-2 спонукав Особу-3 до передачі йому грошових коштів (6 500 грн) для забезпечення реєстрації фіктивного кримінального провадження, притягнення до кримінальної відповідальності, подальше засудження і нежиття заходів, спрямованих на встановлення об'єктивних обставин вчинення Особою-3 протиправних дій з приводу його призову. Водночас суд вказав на те, що Особа-1 підбурював Особу-3 до надання НВ Особі-2, що стало підставою для визнання його (Особи-1) дій не лише перешкодженням законній діяльності ЗСУ, а й підбурюванням до надання НВ службовій особі (ч. 4 ст. 27, ч. 1 ст. 369 КК) [22]. Зважаючи на те, що Особа-1 діяв за попередньою змовою з Особою-2 і спонукав Особу-3 до надання НВ відповідно до досягнутого спільного плану, схилиємось до думки про те, що дії Особи-1 мали бути визнані не підбурюванням до надання НВ службовій особі, а співучастю в одержанні НВ службовою особою.

Чи не найчастіше на практиці під час кваліфікації вчиненого як перешкодження законній діяльності ЗСУ зустрічаються ситуації, коли винні особи приймали пропозицію або одержували НВ за вплив на прийняття рішень певними суб'єктами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого само-

врядування. Дії таких осіб мають кваліфікуватись за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 114-1, ст. 369-2 КК. Однак у правозастосуванні це правило нерідко ігнорується.

Наприклад, лише за ч. 2 ст. 369-2 КК (без звернення до ст. 114-1 КК) кваліфікував один із районних судів м. Миколаєва дії Особи-3, який, будучи лікарем і пообіцявши Особи-6 допомогти ухилитись від мобілізації під час дії воєнного стану, одержав від Особи-6 НВ у сумі 8 тис. дол. США за здійснення впливу на членів ВЛК і службових осіб з метою прийняття ними рішення про непридатність Особи-6 до військової служби і виключення його з військового обліку [23].

Таку ж (неповну) кримінально-правову оцінку одержали дії лікаря-рентгенолога, який, користуючись набутими соціальними і професійними зв'язками за час роботи, перебуваючи у відпустці по догляду за дитиною, одержав НВ у сумі 8 тис. доларів США за вплив на прийняття рішення особами, уповноваженими на виконання функцій держави, – посадовими особами ТЦК, ВЛК і МСЕК щодо скерування документів, які знаходились в особовій справі військовослужбовця, на розгляд ВЛК для оформлення постанови зі встановлення причинного зв'язку захворювання, пов'язаного з захистом Батьківщини, і повторного встановлення III групи інвалідності у зв'язку з захворюванням, пов'язаним із захистом Батьківщини, а також для отримання одноразової грошової допомоги військовослужбовцям [24].

У контексті кримінально-правової характеристики зловживання впливом викликає інтерес постанова ККС ВС, якою підтверджено правильність засудження за ч. 2 ст. 369-2 КК Особи-8 – голови МСЕК у м. Хмельницькому, який отримав для себе НВ у сумі 1 100 дол. США за здійснення впливу на інших членів МСЕК із метою прийняття рішення про встановлення особи, яка надала НВ, II групи інвалідності. Спростовуючи заяву захисника Особи-8 про те, що голова і члени МСЕК як працівники (лікарі) комунальних закладів охорони здоров'я не є (у розумінні примітки ст. 369-2 КК) особами, уповноваженими на виконання функцій держави, ККС ВС, зокрема, зазначив, що факт встановлення особі групи інвалідності є юридично значимим і тягне за собою багато правових наслідків як соціального, так і іншого характеру. Органи, уповноважені на встановлення цього факту, діють від імені держави, оскільки реалізують її функцію в частині встановлення інвалідності певній особі. Члени МСЕК приймають рішення від імені такої комісії, а отже, під час прийняття юридично значимих рішень комісії вони є особами, уповноваженими на виконання функцій держави [25].

Обстоювана ККС ВС логіка є зрозумілою і загалом прийнятною. Водночас зауважимо, що поняття «адресата» впливу з погляду кваліфікації вчиненого за ст. 369-2 КК не є оцінним, як про це створюється враження після ознайомлення з постановою ККС ВС. У примітці статті КК про відповідальність за зловживання

впливом те, кого слід вважати особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, конкретизовано у спосіб відсилки до певних положень Закону України «Про запобігання корупції». Тому треба критично оцінити відсутність у постанові ККС ВС покликання на конкретний пункт ст. 3 згаданого Закону. Висловимо припущення, що членів МСЕК, за вплив на який її очільник Особа-8 одержав НВ, можна було б визнати «службовими особами інших державних органів» (підпункт «и» п. 1 ч. 1 Закону «Про запобігання корупції»).

Щоправда, це питання потребує окремого дослідження, злободенність якого істотно зростає через те, що у вказаному Законі голови та члени експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи, а також голови, їх заступники, члени та секретарі позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій, які при цьому не є особами, зазначеними у п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» (підпункт «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону), будучи особами, прирівняними до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не згадуються у примітці ст. 369-2 КК. Відповідно, чи визнаються вони «адресатами» впливу *de lege lata* з погляду застосування цієї заборони, залишається відкритим. У будь-якому разі членів МСЕК, ВЛК, експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи нині немає підстав визнавати посадовими особами юридичних осіб публічного права (фігурують у примітці ст. 369-2 КК – див. підпункт «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції»), адже з моменту набрання чинності Законом України від 20 вересня 2023 р. «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану» посадовою особою юридичної особи публічного права визнається лише «верхівка» такої юридичної особи.

Раніше один з авторів цих рядків вже піднімав проблему відсутності у КК спеціальних норм, присвячених відповідальності за насильство, погрозу насильства та опір військовослужбовцям, які під час виконання покладених на них обов'язків не належать до категорії службових осіб і не залучені до охорони громадського порядку. Як наслідок, констатувалося, що насильство щодо таких військовослужбовців може кваліфікуватися лише за загальними нормами про кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я (зокрема статті 121, 122, 125, 126 КК) [2, с. 379–380]. Однак вивчена судова практика щодо ст. 114-1 КК демонструє, що в багатьох випадках до осіб, які вчиняли таке насильство, не застосовувались навіть згадані загальні кримінально-правові заборони.

Так, в одному з віроків можна прочитати, що Особа-1, поводячи себе агресивно, почав вчиняти опір і наніс один удар головою в обличчя офіцеру відді-

лення обліку мобілізаційної роботи ТЦК, спричинивши йому легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я [26]. Подібні дії вчинив Особа-2, який, керуючи автомобілем, здійснив наїзд на співробітника ТЦК, внаслідок чого той отримав легкі тілесні ушкодження, після чого Особа-2 з місця скоєння злочину зник [27]. Кваліфікація дій винних осіб у цих випадках помилково обмежувалися покликанням на ч. 1 ст. 114-1 КК. Зі схожих міркувань не може вважатися правильною і кваліфікація лише за ч. 1 ст. 114-1 КК у подібних ситуаціях [28; 29; 30].

Варто враховувати, що військовослужбовці ТЦК зазвичай здійснюють мобілізаційні заходи не самостійно, а спільно з поліцейськими. Останні є працівниками правоохоронного органу, втручання у діяльність яких, опір і погроза або насильство щодо яких (на відміну від аналогічних дій щодо військовослужбовців) повинні каратись за спеціальними нормами (ч. 2 ст. 342, ст. 343, ст. 345 КК). Відповідно у випадках, коли насильство (погроза його застосування) або опір одночасно застосовується як щодо військовослужбовців, так і щодо співробітників поліції, які спільно проводять мобілізаційні заходи, вчинене потребує кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень – ст. 114-1 КК і однією з відповідних норм про відповідальність за *посягання на авторитет органів державної влади* (розділ XV Особливої частини КК).

Наприклад, перебуваючи в салоні автомобіля, усвідомлюючи, що перед ним знаходяться військовослужбовці та працівники поліції, Особа-1 застосував до них газовий балончик сльозоточивої та дратівливої дії, у результаті чого спричинив легкі тілесні ушкодження двом поліцейським [31]. В іншому випадку поліцейський Особа-3 спільно з двома військовослужбовцями заступили на чергування у складі автопатруля для проведення профілактичних заходів. На одній з вулиць м. Вінниці Особа-3 зупинив Особу-2 для перевірки документів, однак той, не реагуючи на зауваження, знаючи, що перед ним знаходиться працівник поліції, спочатку почав втікати, а потім застосував до Особи-3 сльозогінний газ подразнюючої дії і спричинив йому легкі тілесні ушкодження [32]. В обох випадках дії винних правильно кваліфіковані за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 114-1 і ч. 2 ст. 345 КК.

Водночас вимушені зазначити, що, на відміну від кримінально-правової оцінки реалізованого насильства, факти вчинення опору працівникам Національної поліції перманентно не знаходять свого належного відбиття під час кваліфікації дій обвинувачених. Наприклад, три особи, застосовуючи фізичну силу, виштовхали працівника ТЦК і витіснили працівника поліції на прилеглий до території шиномонтажу тротуар, погрожуючи їм фізичною розправою [33]. Ще одна схожа ситуація: Особа-1 разом з іншими жінками вступила у словесний конфлікт із військовослужбовцями ТЦК і працівником поліції, вигукували нецензурні слова на

їхню адресу і, застосовуючи фізичну силу, почали розгойдувати службовий автомобіль [34], а Особа-2 здійснювала блокування військовослужбовців ТЦК і працівника поліції [35].

Не викликає сумнівів те, що поведінка обвинувачених відповідала усім ознакам опору, відмінного від злісної непокори, адже: а) полягала в активній поведінці; б) був наявний фізичний вплив; в) дії винних перешкоджали виконанню потерпілими своїх функцій, реалізації їхніх повноважень; г) дії було вчинено під час виконання потерпілими своїх службових обов'язків [16, с. 1058]. Попри це, дії обвинувачених були кваліфіковані лише за ч. 1 ст. 114-1 КК, без додаткового покликання на ч. 2 ст. 342 КК.

Принагідно зазначимо, що заслуговує на підтримку теоретична пропозиція закріпити у КК визначення поняття опору, розуміючи під ним активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможлиблює виконання зазначених обов'язків [36, с. 401].

Із 2024 р. почали фіксуватися випадки застосування ст. 114-1 КК до осіб, які вчиняли підпали належних ЗСУ транспортних засобів із метою унеможливлення їх подальшого використання. Але якщо в минулому році за такі дії було покарано лише приблизно 10 осіб, то в 2025 р. відповідна практика набула масового характеру, адже з 371 вироку, винесеного за ст. 114-1 КК, 63 (тобто 16,9 % від загальної кількості) стосувалися саме цієї резонансної поведінки. Підпали відповідних автівок, за загальним правилом (можливі винятки – тема окремої розмови), мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 114-1 та ч. 2 ст. 194 КК, якою передбачено відповідальність за **умисне знищення або пошкодження чужого майна**, вчинене, зокрема, шляхом підпалу. Хоч більшість судів (52 із 63 випадків) дотримуються рекомендованого підходу до кваліфікації таких дій, виявлено 11 випадків прийняття невмотивованих рішень, коли згадані підпали отримували кримінально-правову оцінку лише за ч. 1 ст. 114-1 КК. А. Гутник слушно вказує на помилковість такого правозастосовного підходу, який не враховує факти умисного знищення (пошкодження) майна [37, с. 69–70].

Наведемо типовий приклад неповної, а отже, неправильно кваліфікації. Перебуваючи у м. Миколаєві, Особа-1, діючи за попередньою змовою з Особою-2, підійшов до автомобіля, який був пофарбований у колір «хакі», що є рисою належності до транспортних засобів ЗСУ, і знаходився у користуванні однієї з військових частин. Взявши заздалегідь підготовлену пляшку з легкозаймистою речовиною, Особа-1 почав наносити її на вказаний автомобіль, після чого здійснив його

підпал, що на відео зафіксувала Особа-2 [38]. Попри ідеальну сукупність злочинів у діях Особи-1, останні у вирокі дістали оцінку лише за ч. 1 ст. 114-1 КК.

Має рацію Є. Письменський, який, не заперечуючи правильність кваліфікації підпалів відповідного майна за сукупністю злочинів, передбачених ст. 114-1, ст. 194 КК, водночас уточнює, що з урахуванням конкретних обставин дії громадян України, які вчиняють підпали автомобільного транспорту, що використовується за військовим призначенням, можуть кваліфікуватися за іншою сукупністю – за ч. 2 ст. 194 КК і ч. 2 ст. 111 КК (надання представникам іноземної держави допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, вчинене в умовах воєнного стану) [39, с. 172–173].

Чи не найбільш показовим прикладом наявних на практиці проблем, пов'язаних з оцінкою вчиненого як перешкодження законній діяльності ЗСУ та кваліфікацією за сукупністю, вважаємо вирок, яким за ч. 1 ст. 114-1 КК засуджено Особу-1. Той після проходження 20 березня 2022 р. перевірки на одному з блокпостів записав і поширив відеозапис (ролик), що містив образу честі і гідності військовослужбовців ЗСУ. Як зазначається у вирокі, в цьому ролику були наявні висловлювання, які містять негативну оцінку особистості людини, що суперечить встановленим правилам поведінки і вимогам загальнолюдської моралі, тобто є персоналізованою образою честі і гідності військовослужбовця. З огляду на те, що під час воєнного стану такі дії призводять до підриву морально-психологічного стану та бойового духу військовослужбовців ЗСУ, створюють негативний образ і призводять до зниження їхнього рівня підтримки у суспільстві, суд визнав поведінку Особи-1 перешкодженням законній діяльності ЗСУ [40].

Вважаємо таку кваліфікацію помилковою, адже кримінально-правова оцінка дій обвинуваченого, які полягали у «персоналізованій образі честі і гідності військовослужбовця», відбулась: з одного боку, без покликання на чинну (на момент вчинення описаних дій) ст. 435-1 КК, в якій прямо передбачено відповідальність за згадану у вирокі образу честі і гідності військовослужбовця, включно з виготовленням і поширенням відповідних матеріалів; з іншого, із безпідставним застосуванням ч. 1 ст. 114-1 КК (навіть за умови розповсюдженого на практиці поширювального тлумачення законодавчого звороту «перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»).

Не менш красномовним є вирок, яким за ч. 1 ст. 114-1 КК засуджено Особу-2. Останній, знаючи про те, що Особа-3, призваний на військову службу до ЗСУ, самовільно залишив військову частину і переховується від правоохоронних органів, діючи з метою надання йому допомоги, повідомив Особі-3 реквізити своєї банківської карти для отримання грошових коштів з метою їх подальшої передачі Особі-3 й уникнення у такий спосіб викриття його місцезнаходження внаслідок неможливості відслідкувати фінансові операції [41]. Оцінюючи пра-

вильність здійсненої кваліфікації, звернемо увагу на те, що: 1) Особа-3, якому допомагав переховуватися Особа-2, вчинив тяжкий злочин, передбачений ч. 5 ст. 407 КК; б) здійснене Особою-2 приховування, судячи з обставин справи, відбитих у вирокі, не було обіцяне заздалегідь. З урахуванням цього в описаній ситуації вбачається не стільки перешкодження законній діяльності ЗСУ, скільки різновид причетності, як-от заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого злочину (ч. 1 ст. 396 КК).

Проведене дослідження дає змогу зробити такі **висновки**.

Практика застосування ст. 114-1 КК демонструє розповсюдженість кваліфікаційної помилки, як-от неповна кваліфікація, наявність якої є підстави констатувати навіть за презюмування правильності кримінально-правової оцінки певної поведінки як перешкодження законній діяльності ЗСУ. Різноманітну ідеальну сукупність (разом із перешкодженням законній діяльності ЗСУ) можуть утворювати кримінальні правопорушення, вчинення яких поєднується із таким перешкодженням та які полягають у: підробленні та/або використанні підроблених документів; наданні / одержанні неправомірної вигоди; посяганнях на авторитет органів державної влади; умисному знищенні або пошкодженні майна військового призначення; вчиненні деяких інших кримінальних правопорушень.

Вибір конкретної заборони, яка може бути застосована додатково (поряд зі ст. 114-1 КК) у разі поєднання перешкодження законній діяльності ЗСУ із корупційним підкупом, залежить від виду суб'єкта кримінального правопорушення і того, чи одержує він неправомірну вигоду за вчинення діяння з використанням свого службового становища (наданих повноважень тощо) або за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Аналіз судової практики в частині «університетсько-ухилянтських» схем (зарахування військовозобов'язаних на денну форму навчання до закладів вищої освіти без відповідних військово-облікових документів) дав змогу вчергове переконатись у тому, що диспозиціям ч. 1 і ч. 3 ст. 368-3 КК притаманний недолік, який *de lege lata* ускладнює (щоб не сказати «унеможлиблює») кримінально-правову оцінку певної корупційної поведінки службових осіб юридичних осіб приватного права. Задля усунення цього недоліку (прогалини) у диспозиціях ч. 1 і ч. 3 ст. 368-3 КК зворот «з використанням наданих їй повноважень» доцільно замінити словосполученням «з використанням наданих їй повноважень або обумовлених ними можливостей».

Нині наявна проблемність визнання належними «адресатами» впливу з погляду застосування ст. 369-2 КК членів МСЕК, ВЛК, експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи. Треба критично оцінити судову практику (зокрема ККС ВС), у межах якої під час визначення кола таких «адресатів»

не робляться покликання на конкретні норми Закону України «Про запобігання корупції», до яких відсилає примітка статті КК «Зловживання впливом».

Також заслуговує на критичну оцінку судова практика, згідно з якою проявами перешкоджання законній діяльності ЗСУ визнавалося вчинення злочинів, як-от приховування злочину та образа честі і гідності військовослужбовця (статті 396 і 435-1 КК відповідно).

До перспективних напрямів наукових розвідок можуть бути віднесені щонайменше проблеми: а) кваліфікації перешкоджання законній діяльності ЗСУ, що набуває вигляду пошкодження або знищення майна військового призначення; б) оптимізації диспозиції ч. 1 ст. 114-1 КК, яка б уможлиблювала (або принаймні мінімізувала) кваліфікаційну помилку, як-от «надлишкове» застосування статей КК.

Список використаних джерел

1. Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація перешкоджання мобілізації (поточна практика правозастосування та перспективи вдосконалення. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1(86). С. 65–71.
2. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК): проблеми судової практики та вдосконалення законодавства. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2025. № 19. С. 369–387.
3. Мовчан Р. О. Поширення інформації про проведення мобілізаційних заходів: проблеми кримінально-правової оцінки та вдосконалення законодавства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2025. № 1. С. 121–145.
4. Ясиновський П. В. Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 234 с.
5. Пашенко О. О. Деякі питання застосування ст. 114-1 КК України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2025. № 1. С. 146–162.
6. Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії): підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижівської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. 824 с.
7. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26 лютого 2019 р. у справі № 653/1302/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80224185> (дата звернення: 2.12.2025).
8. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 28 грудня 2023 р. у справі № 750/18674/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115992901> (дата звернення: 2.12.2025).
9. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 11 липня 2024 р. у справі № 487/6023/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120316659> (дата звернення: 2.12.2025).

10. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 8 вересня 2025 р. у справі № 758/13531/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130022577> (дата звернення: 2.12.2025).
11. Вирок Шевченківського районного суду м. Харкова від 15 жовтня 2025 р. у справі № 638/20358/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131006636> (дата звернення: 2.12.2025).
12. Вирок Салтівського районного суду м. Харкова від 2 вересня 2025 р. у справі № 643/14381/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129885179> (дата звернення: 2.12.2025).
13. Вирок Бахмацького районного суду Чернігівської області від 28 квітня 2025 р. у справі № 728/922/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126925085> (дата звернення: 2.12.2025).
14. Стецюк С. С. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань vs співучасть в ухиленні від призову на військову службу під час мобілізації: проблеми кваліфікації в судовій практиці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 757–764.
15. Вирок Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 18 січня 2024 р. у справі № 537/233/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116373768> (дата звернення: 2.12.2025).
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та доп. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
17. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 7 березня 2025 р. у справі № 308/2948/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125669220> (дата звернення: 2.12.2025).
18. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 16 вересня 2025 р. у справі № 752/20659/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130227818> (дата звернення: 2.12.2025).
19. Вирок Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 29 травня 2025 р. у справі № 742/2013/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127731786> (дата звернення: 2.12.2025).
20. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 23 липня 2025 р. у справі № 752/17130/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129036206> (дата звернення: 2.12.2025).
21. Вирок Дніпровського районного суду м. Києва від 13 серпня 2025 р. у справі № 753/7503/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129502638> (дата звернення: 2.12.2025).
22. Вирок Радивілівського районного суду Рівненської області від 12 грудня 2024 р. у справі № 568/1784/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123724488> (дата звернення: 2.12.2025).
23. Вирок Центрального районного суду м. Миколаєва від 5 червня 2024 р. у справі № 490/3467/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119553608> (дата звернення: 2.12.2025).
24. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 9 липня 2024 р. у справі № 464/233/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120426246> (дата звернення: 2.12.2025).

25. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 травня 2024 р. у справі № 686/8627/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119309289> (дата звернення: 2.12.2025).
26. Вирок Лозівського міськрайонного суду Харківської області від 2 вересня 2025 р. у справі № 629/2430/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129930387> (дата звернення: 2.12.2025).
27. Вирок Фортечного районного суду м. Кропивницького від 14 жовтня 2025 р. у справі № 404/10356/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131006389> (дата звернення: 2.12.2025).
28. Вирок Ірпінського міського суду Київської області від 6 серпня 2025 р. у справі № 367/6624/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129339109> (дата звернення: 2.12.2025).
29. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 4 грудня 2024 р. у справі № 521/18815/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123911277> (дата звернення: 2.12.2025).
30. Вирок Яремчанського міського суду Івано-Франківської області від 12 лютого 2025 р. у справі № 354/2244/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125123759> (дата звернення: 2.12.2025).
31. Вирок Вінницького районного суду Вінницької області від 15 жовтня 2025 р. у справі № 128/2554/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130999026> (дата звернення: 2.12.2025).
32. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 29 квітня 2025 р. у справі № 127/2823/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127009769> (дата звернення: 2.12.2025).
33. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 7 січня 2025 р. у справі № 344/10/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124266126> (дата звернення: 2.12.2025).
34. Вирок Виноградівського районного суду Закарпатської області від 22 серпня 2025 р. у справі № 299/3828/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129681385> (дата звернення: 2.12.2025).
35. Вирок Виноградівського районного суду Закарпатської області від 16 вересня 2025 р. у справі № 299/3543/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130221202> (дата звернення: 2.12.2025).
36. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників влади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2024. 545 с.
37. Гутник А. В. Кримінально-правова кваліфікація підпалів автомобілів неповнолітніми в умовах воєнного стану. *Протидія злочинності в умовах довготривалої війни*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 20 травня 2025 р.). Харків: Юрайт, 2025. С. 69.
38. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 10 жовтня 2025 р. у справі № 487/843/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130894625> (дата звернення: 2.12.2025).
39. Письменський Є. О. Кримінально-правова протидія перешкоджанню законній діяльності військових формувань: аналіз поточних тенденцій практики правозастосування. *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі*: матеріали Х (XXIII) Львівського фо-

руму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 168–175.

40. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 20 червня 2022 р. у справі № 204/3247/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104838516> (дата звернення: 2.12.2025).
41. Вирок Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 11 лютого 2025 р. у справі № 206/721/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125087674> (дата звернення: 2.12.2025).

Olexander Dudorov, Roman Movchan. Incomplete Qualification in the Application of Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine “Obstruction of the Lawful Activities of the Armed Forces of Ukraine and Other Military Formations”

The article is devoted to highlighting the qualifying errors that exist even when assuming the correctness of the criminal-legal assessment of certain behavior as obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. Based on the analysis of judicial practice related to the application of Art. 114-1 of the Criminal Code of Ukraine, the content of such a qualifying error as incomplete qualification is revealed, and recommendations are made to prevent it.

It is proved that a multi-object ideal set (together with obstruction of the lawful activities of military formations) can be formed by criminal offenses, the commission of which is combined with such obstruction and which consist in: forgery and/or use of forged documents; provision / receipt of unlawful benefit; encroachment on the authority of state authorities; intentional destruction or damage to military property.

It is shown that the choice of a specific prohibition, which can be applied additionally (along with Art. 114-1 of the Criminal Code of Ukraine) in the case of combining obstruction of the lawful activities of military formations with corrupt bribery, depends on the type of subject of the criminal offense and whether he receives an unlawful benefit for committing an act using his official position (granted powers, etc.) or for influencing the decision-making of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government. The presence of a deficiency inherent in the provisions of Part 1 and Part 3 of Art. 368-4 of the Criminal Code of Ukraine “Bribery of an official of a legal entity under private law, regardless of its organizational and legal form” is confirmed, which complicates the criminal-legal assessment of certain corrupt behavior of officials of legal entities under private law; a way of its (deficiency) legislative elimination is proposed.

The problem of recognizing members of the MSEC, VLK, and expert teams for assessing the daily functioning of a person as appropriate “addressees” of influence from the point of view of the application of Article 369-2 of the Criminal Code of Ukraine has been clarified. The judicial practice has been critically assessed, within which: a) when determining the circle of such “addressees”, no references are made to specific norms of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, to which the note of the mentioned article refers; b) the commission of such crimes as concealment of a crime and insult to the honor and dignity of a serviceman is recognized as a manifestation of obstruction of the lawful activities of military formations (Articles 396 and 435-1 of the Criminal Code of Ukraine, respectively).

Keywords: *criminal legal qualification; set of criminal offenses; competition of criminal legal norms; criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine; obstruction; evasion of conscription and mobilization; illegal gain; corrupt bribery; production, sale, use of forged documents; official document; resistance (interference); destruction / damage to property; criminal offenses against the authority of the state.*